

A szabadalmi információ korszerű feldolgozási és szolgáltatási módjai

A gazdag tartalmú cikk a szabadalmi információ sajátosságaival, felhasználóival, intézményeivel, feldolgozási-tárolási-szolgáltatási technikáival egyaránt megismertet. Végül a vezető országok iparjogvédelmi hivatalainak "exkluzív" fejlesztéseiről számol be.

A szabadalmi információ lehetséges felhasználása, felhasználói köre

A találmányok általában hosszú ideig tartó, alapos, elmélyült kutató és fejlesztő tevékenység eredményeképpen jönnek létre. A műszaki fejlesztő tevékenység rendkívül tökeigényes, amiből következik: a kisebb, szegényebb országok számára szinte lehetetlen a kutatási-fejlesztési hátrány leküzdése. A szabadalmi információ közzététele révén azonban bárki hozzáférhet a technika, a biotechnológia, a növény- és állatfajták nemesítése területén elért legújabb eredményekhez. Figyelésével nyomon követhető és megismerhető

- ▶ az egyes szakterületek vezető hatalmainál megnyilvánuló műszaki fejlesztési tendenciák;
- ▶ a konkurens vagy a lehetséges partner – pl. licencciadó vagy felkínáló – vállalatok, intézmények, magánszemélyek kutatási-fejlesztési törekvései;
- ▶ az aktuális világszínvonalra jellemző paraméterek a vizsgálni kívánt témakörben.

A szabadalmi információ támpont lehet például az alábbi kérdések eldöntésében:

- ▶ a kutatások és fejlesztések finanszírozása, a fejlesztés nem irányul-e arra, amit mások már kifejlesztettek;
- ▶ lehetőségek licencciadási és -vételi ajánlatok megtételére, társulásra, együttműködésre;
- ▶ beruházásoknál a megfelelő szállítók kiválasztása;
- ▶ import és export tervezésénél a szabad piac, illetve a lehetséges együttműködő partner felderítése.

A szabadalmi információ jellegzetességeiből következően a felhasználók az alábbiak lehetnek:

- ▶ a kutatási-fejlesztési politikát irányító és az ilyen tevékenységeket finanszírozó állami szervek és bankok,
- ▶ az anyagi és szellemi termékeket forgalmazó bel- és külkereskedelmi szervezetek,
- ▶ kutató-fejlesztő intézetek,
- ▶ termelővállalatok,
- ▶ felsőfokú műszaki, mező- és erdőgazdasági, bányaiipari tanintézetek.

A szabadalmi információ gyűjtésével, feldolgozásával és terjesztésével foglalkozó intézmények szerepe

A szabadalmi információt terjesztő angol Derwent cég propagandajelszava szerint egyórai kutatás a szabadalmi információs gyűjteményben többet ér, mint egyévi kutatás a kutató-fejlesztő laboratórium-ban.

Ez az állítás igaz, ha:

- ▶ a kutatás célját pontosan meghatározták,
- ▶ a kutatást a vizsgálandó szakterületen és az informatikai eszközök használatában egyaránt jártas szakember végzi,
- ▶ az információ hatékonyan kezelhető formájú, és kezeléséhez a szükséges eszközök is rendelkezésre állnak.

A Szellemi Tulajdon Világszervezete (World Intellectual Property Organization = WIPO) az *Irányelvek egy szabadalmi információs és dokumentációs központ szervezésére, különös tekintettel a fejlődő országok szükségleteire és körülményeire* című tervezetében részletezi egy ilyen központ szolgáltatásával, belső szervezeti rendjével, gyűjteményeinek felépítésével és tartalmával szemben támasztandó követelményeket. Valamely szabadalmi információs és dokumentációs központ legfontosabb szolgáltató funkciói e dokumentum szerint:

- ▶ az országban vagy a régióban szabadalmi oltalom alatt álló vagy állt, illetve az oltalom megadásának elbírálása alatt álló találmányok dokumentumainak és/vagy rájuk vonatkozó másodlagos szabadalmi információs publikációknak a referenciakönyvtára;
- ▶ tanácsadás és oktatás, valamint oktatási anyagok terjesztése;
- ▶ az országon vagy régió kívüli szabadalmi információs források elérésének biztosítása;
- ▶ a gyűjtemény bővítése más országokból vagy régiókból származó szabadalmi dokumentumokkal és/vagy másodlagos szabadalmi információs publikációkkal, az adott ország vagy régió szükségleteinek megfelelő témákban, elsősorban azokon a nyelveken, amelyek használata közkeletű.

A szabadalmi információ tárolására, sokszorosítására, archiválására, terjesztésére és visszakeresésére szolgáló eszközök

A szabadalmi információ központok dokumentumgyűjteménye – rendeltetéséből következően – nagy és állandóan növekszik.

Ezért:

- ▶ az egyes dokumentumok állagának megóvása,
- ▶ az új dokumentumok beillesztése az állományba, ezáltal a gyűjtemény rendezettségének fenntartása,
- ▶ a kutatási segédeszközök naprakész állapotban tartása különlegesen fontos, és folyamatos munkát igényel.

A szabadalmi dokumentumokat és információ anyagokat jelenleg a következő hordozókon állítják elő:

- ▶ papíron,
- ▶ mikrofilmen: tekercs- vagy síkfilmen (mikrofilm-lap), illetve apertúrakártyán,
- ▶ mágneses adathordozón: mágnesszalagon, mágneslemezen, floppy-disken,
- ▶ optikai hordozón: CD-ROM-on, WORM-on, optikai szalagon.

A két utóbbi hordozón lévő információ számítógéppel olvasható. A vezető ipari országok szabadalmi információ központjaiban a hordozókat kombinálva is alkalmazzák.

A különböző hordozókon előállított dokumentumok jellemző tulajdonságai a következők:

Papír

Mind az egyedi, mind a szóveges terjesztésre szolgáló dokumentumok előállítására a világ minden országában felhasználható. Előállítható számítógép alkalmazásával vagy anélkül. Optikai jelölvasó alkalmazásával számítógép bemenő adathordozója is lehet, ennek a technológiája azonban még nem kiforrott, így az eljárás sem terjedt el.

Olvasása technikai eszközt nem igényel és nem kimerítő a felhasználó számára. A szöveg- és a képinformációt együtt tartalmazza. Tárolókapacitása csekély.

Karbantartási igénye nagy, mivel fizikai és biológiai behatásokra egyaránt érzékeny.

Nyilvántartása és visszakeresése számítógéppel segíthető. Az elveszett dokumentumok hiánya nem mutatható ki közvetlenül. A dokumentumállomány átszervezhető, az új dokumentumok a korábbiak közé beilleszthetők. A katalógusinformáció létrehozása és tárolása az állománytól elkülönítve történik.

Mikrofilm, mikrofilmlap, apertúrakártya

A dokumentumok előállítására ezek felhasználásával megoldott és elterjedt. Előállítható mind számítógép alkalmazásával (COM = Computer Output Microfiche), mind anélkül. Számítógéphez bemenő adat-

hordozóként nem alkalmazzák. Az ilyen dokumentum olvasása csak technikai eszközzel, róla papírmásolat készítése csak különleges készülékkel történhet.

A szöveg- és a képinformációt együtt tárolja. Tárolókapacitása nagy.

Karbantartási igénye csekély, de a tároláshoz nem használható karton- és fadobozok, illetve fapalcok, mivel a ragasztók szerves oldószerei a filmet károsítják. A dokumentumok nyilvántartása és visszakeresése számítógéppel történhet, apertúrakártya esetén a számítógépes keresés megoldott, tekercsfilm esetén is létezik megoldás.

A dokumentumállomány egy-egy hordozóegységben belül nem szervezhető át, új dokumentum nem illeszthető be. A katalógusinformáció előállítására és tárolására a dokumentumokkal együtt történik. Az elveszett dokumentumok hiánya nem mutatható ki közvetlenül.

Mágneses adathordozók: mágnesszalag, mágneslemez, floppy-disk

A dokumentumok előállítására – a képinformációt kivéve – megoldott, de csak a fejlett országokban honos. Az előállításához számítógépre van szükség.

Csak számítógéppel olvasható. Az adatokból adatbázist lehet szervezni. A dokumentumok a számítógép vagy a terminál képernyőjén megjeleníthetők, papírra kinyomtathatók. Képinformációk tárolására nincs mód. A tárolókapacitás nagy.

Az ilyen dokumentumok karbantartási igénye csekély, de az archív mágnesszalagokat és floppylemezeket a szerves oldószerektől, mágneses tértől, sugárzó hőtől, ionizáló sugárzástól, valamint a szennyeződéstől óvni kell.

A dokumentumok nyilvántartása és visszakeresése csak számítógéppel történhet. A dokumentumállomány átszervezhető, új dokumentumok illeszthetők bele. A katalógusinformáció előállítására és tárolására a dokumentumokkal együtt történik. Az elveszett dokumentumok hiánya a kereszthivatkozások által kimutatható.

Optikai tárolók: WORM-ok, CD-ROM-ok

Ez esetben a dokumentumok előállítására egyedileg *WORM-on* (Write Once Read Multiple = egyszer felírható, sokszor leolvasható tároló) vihető végbe az előállító intézmény mikroszámítógépéhez vagy helyi hálózatához kapcsolt *WORM*-felíróberendezéssel.

Az adatok rögzítése lézersugárral történik. A sugár vagy felhólyagosítja a lemez felületét, vagy a konstrukciótól, illetve a fémez anyagától függően kristályos – amorf vagy amorf kristályos átalakítást végez rajta, s ezáltal megváltoztatja a felület fényvisszaverő képességét.

Léteznek mágneses optikai lemezek is. Ezeknél a lézersugár az anyagot Curie-pontja fölé hevíti, és az a lehűléskor a mágnesező tekercs által megadott mágnesezést őrzi meg.

Az adatok felírása midegyik típusnál koncentrikus körök mentén történik, mint a mágneslemeznél.

Emiatt a külső pályákon a helykihasználás rossz, viszont az adatok elérése gyors.

Tömeges terjesztés céljára az előállítás CD-ROM-on (Compact Disk Read-Only Memory = kompaktlemezes csak olvasható tároló) történik: az adatokat mágneslemezen való szerkesztés után mesterzalagra viszik. Róla a mesterlemez felíróberendezése az adatokat, minden egyes bájtot szinkronizáló és hibajavító bitekkel 8-ról 14 bitre kibővíve (EFM = Eight-to-Fourteen Modulation), lézersugárral az üvegyanyagú mesterlemez felületébe égeti. A mesterlemezről nyomóminta készül, amelyről a másolatokat a kompakt audio-lemezgyártás technológiájával állítják elő. Az adatok felírása spirális vonal mentén, állandó kerületi sebességgel, ennek megfelelően állandó sűrűséggel történik, s ezért a CD-ROM kapacitása 4-szerese vagy 8-szorosa lehet az azonos átmérőjű WORM-ének, viszont az adatok elérése és kiolvasása mintegy 4-szeresére lassúbb. Ellentétben a mágneses tárolókkal, valamely adat bit 0, illetve 1 értékét nem a felület alap- vagy megváltozott állapota, hanem az átmenet hiánya vagy megléte jelenti. A CD-ROM előállítása, mint látható, jelentős tökéletesítő ipari tevékenység, s így különféle iparvállalatok szakosodtak rá.

Dokumentumokat ebben a formában csupán az USA, Japán és a Német Szövetségi Köztársaság, Franciaország hivatalai, valamint az Európai Szabadalmi Hivatallal együttműködő magánvállalatok állítanak elő. Az előállításához szükséges technikát kizárólag az USA-beli és japán vállalatok gyártják.

Az előállítás csak számítógép alkalmazásával történhet. A szöveges és a képi információt együtt tárolja. Tárolókapacitása nagy, egy-egy CD-ROM lemez több ezer floppylemez kapacitásával egyenértékű.

Léteznek olyan CD-ROM-ok is, mint pl. az USA Szabadalmi Hivatalának CASSIS (Classification Aid and Search Supporting Information System = osztályozást és kutatást támogató információs rendszer) adatbázisához szolgáló lemezek, amelyek a kutatást segítő bibliográfiai adatbázist és az azt kezelő szoftvert is tartalmazzák. Ezeket az operációs rendszer a CD-ROM olvasás kezdetén a mikroszámítógép winchester-lemezére tudja átmásolni.

Karbantartási igénye nincs, de az alumíniumműgyanta kompozit lemezek a levegő oxigénjétől gyorsan öregsznek, élettartamuk kb. 10 év.

A dokumentumok nyilvántartása számítógéppel történhet, visszakeresése csak az olvasásnál említett munkaállomás segítségével. Katalógusinformációval ellátott CD-ROM-ok esetében bármelyik elveszett CD-ROM hiánya a kereszthivatkozások révén azonnal kimutatható. A dokumentumállomány nem szervezhető át, új dokumentum nem illeszthető bele. A katalógusinformáció előállítása és tárolása vagy a dokumentumokkal együtt, vagy külön, pl. floppylemezen valósítható meg. A mágneses optikai lemezek törölhetők és újraindíthatók, de míg a felírás részenként is történhet, törölni csak egyszerre az egész lemez

tartalmát lehet. A CD-ROM-ok olvasására többféle eszköz szolgál. A legegyszerűbb az egy mikroszámítógépből, egy CD-ROM olvasóból, egy nagy felbontású képernyőből és egy lézernyomtatóból kialakított offline munkaállomás. A WIPO ennek a munkaállomásnak az elterjesztését szorgalmazza, mivel az ára mindössze 15 000 DEM körül mozog, s így a fejlődő országok iparjogvédelmi hatóságai is be tudják szerezni. A mikroszámítógép ezenfelül postai vonalon intelligens terminálként kapcsolódhat valamely online információszolgáltató hálózathoz. Jelenleg kétféle olyan CD-ROM olvasó van forgalomban, amely mikroszámítógépes munkaállomás része lehet: az egyik önálló, a másik egy mikroszámítógépbe beépíthető 5 1/4"-es floppy-disk meghajtó méretű egység.

Az online szolgáltatóközpontokhoz két optikailemez-olvasó típust fejlesztettek ki: az 1–4 lemezt befogadó, gyors elérésű, illetve a lemezválasztó karusszal kombinált, 32, 64 vagy 240 lemezt is befogadó, nagy adatsűrűségű olvasót.

A szabadalmi információ szolgáltatása

Társadalmi igény, hogy a kutató-fejlesztő tevékenység eredményeit a lehető legszélesebb körben hasznosítsák. Ezért, amióta a szabadalom intézménye egyáltalán létezik, valamennyi szabadalmi törvény előírja a találmányok nyilvánosságra hozatalát.

Az iparjogvédelmi hatóságok a szabadalmi információ terjesztése és szolgáltatása területén az alábbi tevékenységeket végzik:

- ▶ a szabadalmi leírásokat a törvényes előírásoknak megfelelően nyomtatásban vagy másolatban nyilvánosságra hozzák;
- ▶ hivatalos lapot adnak ki, amelyben:
 - meghirdetik a nyilvánosságra hozatal (közzététel vizsgálat nélkül, közzététel vizsgálat után vagy a szabadalom megadásakor) tényét;
 - közlik a nyilvánosságra hozott leírások kivonatait, valamint az azonosításukhoz szükséges információt;
 - közlik a szabadalmi bejelentések és a szabadalmak jogi státuszának változásait.

A WIPO irányelvei szerint az iparjogvédelmi hatóságokkal szoroson együttműködő, általában azok egy részlegét képező szabadalmi információs központok tevékenységei:

- ▶ a két- vagy sokoldalú szabadalmi információcserében való részvétel;
- ▶ a hazai és külföldi szabadalmi leírásokból, közlönyökből, másodlagos információs anyagokból kutatásra alkalmas állomány létrehozása, fenntartása és tervszerű bővítése, megújítása;
- ▶ nyilvános olvasótermi szolgáltatás fenntartása;
- ▶ a szabadalmi információ propagálása, használatának ismertetése;
- ▶ kutatási segédletek kiadása.

A vezető ipari országokban szabadalmi információs szolgáltatást végző magánvállalatok is léteznek, ilyen például a *Pergamon Press International* és a *Derwent Nagy-Britanniában* és az USA-ban, a *Bertelsmann GmbH* és a *Fachinformationszentrum Karlsruhe* a Német Szövetségi Köztársaságban, az online szabadalmi információt szolgáltató *Japio* és a CD-ROM-on szabadalmi adatbázisokat előállító *SDC* Japánban. Ezeknek a vállalatoknak a szolgáltató tevékenysége független a hivatalokétól.

Különleges szolgáltatásai révén e magánvállalatok közül kiemelkedik a *Derwent*, amely a világ valamennyi jelentős ipari országának szabadalmi dokumentumait gyűjti, saját osztályozási rendszere szerint rendezi, informatikai szakemberei által a leírások tartalmát pontosan kifejező címmel és kiveretlennel látja el, s az ekként kialakított egységes szerkezetben angol nyelven bocsátja a felhasználók rendelkezésére. Nyomatott kiadványain kívül az egész világon mindenütt elérhető online szolgáltatása is van. A *Derwent* a CD-ROM hordozójú offline szabadalmi adatbázisok egységesítési munkáiból sem marad ki.

Különleges jelentőségű az ENSZ égisze alatt 1972-ben létrehozott bécsi *Nemzetközi Szabadalmi Dokumentációs Központ* (International Patent Documentation Center = INPADOC), amely osztrák állami tökerészesedéssel részvénytársaságként működik. Az INPADOC a világ 54 országos, illetve regionális iparjogvédelmi hatósága. E minőségében gyűjti, tárolja, szolgáltatásainak megfelelően rendszerezi a PCT (Patent Cooperation Treaty = Szabadalmi Együttműködési Szerződés) szabadalmi dokumentumainak adatait és az együttműködő szervezeteknek aktuális információt küld róluk nyomtatott, mikrohordozójú és számítógéppel olvasható formában.

Az INPADOC Európában az egyetlen olyan intézmény, amely a kínai szabadalmi információval is foglalkozik. Központi számítógépén az online szolgáltatás telefon- vagy telexvonalon érhető el. A számítógép online kapcsolatban van a *Japio PATOLIS* nevű japán szabadalmi adatbázisával. Megrendelésre az INPADOC szakértői tematikus kutatást végeznek, és a különleges – japán, kínai, koreai stb. – nyelvű szabadalmi dokumentumokat európai nyelvekre – angolra, franciára, németre – fordítják le.

Az INPADOC-szabadalomcsalád (PFS = Patent Family Services) és jogi státus (PRS = Patent Register Service) szolgáltatása egyedülálló. Az első egy szabadalmi bejelentés több országban való szabadalmaztatását, a második a szabadalmak jogi státusának változásait – bejelentés, közzététel, a szabadalom megadása, az oltalom megszűnése stb. – követi nyomon.

Néhány vezető ország iparjogvédelmi hivatalának különleges fejlesztő tevékenységei

Az USA Szabadalmi és Védjegy Hivatala

- ▶ részt vesz a CD-ROM hordozójú adatbázisok fejlesztésében;
- ▶ létrehozta CASSIS adatbázisának CD-ROM hordozójú, IBM PC-s vagy azzal kompatibilis, legalább 512 kbyte memóriájú, MS-DOS 3.0 vagy annál nagyobb verziójú operációs rendszerrel működő offline verzióját;
- ▶ képviselője útján a WIPO Ipari Tulajdoni Információ Állandó Bizottsága optikai tárolókkal foglalkozó ad hoc munkacsoportjának értekezletén (1989. március 6–8.)
 - javasolta a CD-ROM hordozójú offline adatbázisok elterjesztését a telekommunikáció költséges volta és egyes államok postai vonalainak nem kielégítő megbízhatósága miatt;
 - felajánlotta, hogy a jövőben a kétoldalú adatszere keretében retrospektív CD-ROM-on díjmentesen küldi meg a korábbi szabadalmi dokumentumokat;
 - ajánlatot tett arra, hogy díj ellenében bármely intézménynek CD-ROM-on küldi meg teljes adatbázisát.

A **Japán Szabadalmi Hivatal** fejlesztései közül a következőkre érdemes a szakmai közvélemény figyelmét felhívni:

- ▶ CD-ROM-ra rögzíti valamennyi japán és az állományában lévő összes külföldi szabadalmi dokumentumot;
- ▶ létrehozott és üzemeltet egy olyan online szabadalmi információs rendszert, amelyben
 - a kutatás a PATOLIS adatbázisban történik;
 - a megtalált dokumentum a munkállomás saját gépének vagy a host gépek valamelyikének CD-ROM-járól leihívható, a munkaállomás képernyőjén megjeleníthető, winchester-mágneslemezén tárolható, floppy-diskre vagy lézernyomatóval papírra kiírható.

A **Német Szövetségi Köztársaság Szabadalmi Hivatalának** fejlesztéseiből emeljük ki, hogy

- ▶ részt vesz a CD-ROM hordozójú adatbázisok egységesítési munkáiban;
- ▶ létrehozta saját CD-ROM adatrögzítő rendszerét;
- ▶ Münchenben és Nyugat-Berlinben olyan offline kutatórendszereket helyezett üzembe, amelyek IBM PS-2 személyi számítógépekből, az általuk vezérelt kazettás mikrofilmvetítőkől és mikrofilm-másolókból állnak, a bennük való kutatás a számítógép winchester-lemezére rögzített adatbázisban történik, a megtalált dokumentumok mikrofilmről kivetíthetők, róluk papírmásolat készíthető;
- ▶ az automatizált kutatáshoz folyamatban van a szabadalmi dokumentumok mikrofilmre vitele;

- ▶ az NSZO-t és annak tárgyszókatalógusát angol és német nyelven winchester-lemezen bocsátja rendelkezésre.

A Francia Ipari Tulajdon Nemzeti Intézete többek között

- ▶ megvalósította a papír nélküli hivatali ügyvitelt,
- ▶ japán berendezéssel rögzíti CD-ROM-ra szabadalmi dokumentumait;
- ▶ nyilvános olvasótermi szolgáltatást tart fenn Franciaország nagy városaiban részben saját kezelésben, részben a felsőfokú intézetekkel, helyi kereskedelmi kamarákkal együttműködve;
- ▶ elérte, hogy online szolgáltatása Franciaország területén rendelkezésre álljon;
- ▶ garantálja, hogy az online kereséssel megtalált dokumentumokat Franciaország területén bérleti díj 24, alkalmi megrendelői 48 óra alatt postán megkapják.

Irodalom

- [1] PCIP P 850/88 The use of optical storage for patent documents. Geneva, WIPO, 1988.
- [2] Guidelines to Establish a Patent Information and Documentation Centre. Project prepared by International Bureau of WIPO PCIP. Geneva, 1987.
- [3] PCIP/OS/1/3 Report of the ad hoc Working Group on Optical Storage, Geneva, March 6 to 9, 1989.
- [4] Annual Technical Report 1988 on Patent Information Activities. Prepared by the Patent Office of Federal Republic of Germany. Geneva, WIPO, 1989.
- [5] Rapport Technique Annuel 1987 sur les Activités d'Information en matière de Brevets établi par l'Institut National de la Propriété Industrielle (INPI) de la République Française. Genève, OMPI, 1988.
- [6] Informationsbulletin und Preislist des INPADOC für 1988. Wien, INPADOC, 1988.
- [7] Derwent Guide to Patents. London, Derwent Publications Ltd., 1986.

Beérkezett: 1990. I. 24-én.

KÖNYVTÁROSOK!

A SZÁMALK Mikrogépes Oktatási Osztálya számítógépes tanfolyamainak

széles választékából az alábbiakat ajánlja az Önök figyelmébe:

- Gépkezelési ismeretek és a PC-DOS operációs rendszer
- Adatbáziskezelés: CDS/ISIS kezdőknek és haladóknak, dBASE III. PLUS, dBASE IV., FoxBase kezdőknek és haladóknak
- Szövegszerkesztés: WordStar 5, XyWrite, Word
- Kiadványszerkesztés: Xerox Ventura Publisher

A tanfolyamok 1 hetesek, a Számalk magas színvonalon berendezett nemzetközi oktatóközpontjában (XI. Szakasits Á. u. 68.) kerülnek megrendezésre, de igény szerint, egyedi megállapodásban rögzített feltételek alapján, Önöknél is megtartjuk azokat.

Felvilágosítást ad *szakmai ügyekben*: Gerő Judit ov. és Pénzesné Bitai Zsuzsanna 185-1294, 185-3111/238, 237

Szervezési kérdésekben: Dembroski Erzsébet 185-1294, 185-3111/154

Cím: Bp. 1115 Szakasits Á. u. 68. (1518 Bp. 112. Pf. 146.)

Telex: 22-4498 Telefax: 166-9085